

Jizzax davlat
Pedagogika
universiteti

TARIX FAKULTETI

TARIX va JAMIYAT

JOURNAL 2023

№5

HISTORY AND SOCIETY
ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
ЖУРНАЛ

**Bosh muharrir: Pardayev A.H. JDPU, tarix fakulteti dekani,
t.f.n., dotsent.**

Bosh muharrir o'rinbosari: Aqchayev F.Sh. JDPU, t.f.b.f.d. (PhD), dotsent.

Mas'ul kotib: Saidov J.O. JDPU, Tarix fakulteti o'qituvchisi

TAHRIRIYAT A'ZOLARI:

- 1. Sagdullayev A.S. – tarix fanlari doktori, Akademik**
- 2. Ahmedshina F.A. – tarix fanlari doktori, professor**
- 3. Shodmonova S.B. – tarix fanlari doktori, professor**
- 4. Ochilova B.M. – falsafa fanlari doktori, professor**
- 5. Choriyev S. – falsafa fanlari doktori, professor**
- 6. Tulenova G. J. – falsafa fanlari doktori, professor**
- 7. Pardayev M.H. – tarix fanlari doktori, dotsent**
- 8. G'oyibov B.S. – tarix fanlari doktori (DSc), dotsent**
- 9. Yarmatov R.B. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor**
- 10. Saidqosimov A.I. – f.f.b. fan doktori (DSc), dotsent**
- 11. Amanullayev A. – f.f.b. fan doktori (PhD), dotsent**
- 12. Toshboyev F.E. – tarix fanlari bo'yicha fan doktori (PhD), dotsent**
- 13. Mirkomilov B. – tarix fanlari nomzodi, dotsent**
- 14. Saidov M. – falsafa fanlari nomzodi, dotsent**
- 15. G'ofurov J.I – tarix fanlari bo'yicha fan doktori (PhD), dotsent**
- 16. Hoshimxonov M.X. – f.f.b. fan doktori (DSc), dotsent**
- 17. Valiyev A.X. – katta o'qituvchi**
- 18. Majidov A.S. – katta o'qituvchi**

Dizayner va sahifalovchi:

Axmurodov D.Q

SHAXS KAMOLOTIDA IJTIMOIIY FANLARNI O'QITISHNING AHAMIYATI

Yorqin Sharapovich Turopov - JDPU, falsafa, tarbiya
va huquq ta'limi kafedrası katta o'qituvchisi
Ergashev Behzod Asat o'g'li, Jizzax davlat
pedagogika universiteti tarix fakulteti,
milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq
ta'limi yo'nalishi 2 bosqich talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson shaxsini takomillashtirishda ijtimoiy fanlarni o'qitish eng muhim vositalardan biri ekanligi asoslangan. Maqolada xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy fanlarga bo'lgan e'tibor yil sayin oshib borayotgani ochib berilgan. O'zbekistonda ijtimoiy fanlarni o'qitish tajribasi va erishilgan yutuqlar umumlashtirilgan, mavjud muammolar tahlil qilingan va ularni bartaraf etish yo'llari ifodalangan.

Kalit so'zlar: Inson, shaxs, jamiyat, muammo, ijtimoiy fanlar, ijtimoiy fanlar funksiyalari, ijtimoiy fanlarni o'qitish muammolari, ijtimoiy fanlarni o'qitishni takomillashtirish yo'llari.

IMPORTANCE OF TEACHING SOCIAL SCIENCES IN PERSONAL DEVELOPMENT

Yorqin Sharapovich Turopov - JSPU, philosophy, education
and a senior teacher of the Department of Legal Education.

Son of Ergashev Behzod Asat, Jizzakh state
Faculty of History of Pedagogical University,
national idea, moral foundations and law
student of the 2nd stage of education.

Abstract: The article is based on the fact that the teaching of social sciences is one of the most important tools for improving a person's personality. The article shows that attention to the social sciences in foreign countries is growing every year. The experience and achievements of teaching social sciences in Uzbekistan are summarized, the existing problems are analyzed and ways to overcome them are described.

Keywords: person, personality, society, problem, social sciences, functions of social sciences, problems of teaching social sciences, ways to improve the teaching of social sciences.

ВАЖНОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ НАУК В ЛИЧНОСТНОМ РАЗВИТИИ

Ёркин Шарапович Туропов - ЖГПУ, философия, образование
и старший преподаватель кафедры юридического образования.

Сын Эргашева Бехзод Асат, Джизакская область
Факультет истории Педагогического университета,
natsionalnaya idea, нравственные устои и право
студентка 2 ступени образования.

Аннотatsiya: Данная статья основана на том, что преподавание общественных наук является одним из важнейших инструментов совершенствования личности человека. В статье показано, что внимание к общественным наукам в зарубежных странах с каждым годом возрастает. Обобщены опыт и достижения преподавания общественных наук в Узбекистане, проанализированы существующие проблемы и выражены пути их преодоления.

Ключевые слова: личность, человек, общество, проблема, общественные науки, функции общественных наук, проблемы преподавания общественных наук, пути совершенствования преподавания общественных наук.

Yosh avlodni dunyoqarashi keng, falsafiy tafakkur madaniyatiga ega, mustaqil shaxs, yangi O‘zbekistonning bunyodkorlari sifatida tarbiyalash, milliy qadriyatlarga hurmat, o‘zining va boshqa madaniyatlarni qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish ijtimoiy fanlarning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.

Globalashuv davri tendensiyalarining inson shaxsiga salbiy ta’siri tobora kuchayib borayotgan bugungi kunda ijtimoiy fanlar imkoniyatlaridan bu ta’sirni kamaytirish yo‘lida foydalanish masalasi ayniqsa dolzarblashib bormoqda. Ijtimoiy fanlar – kishilik jamiyati taraqqiyoti, uning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, ma’naviy sohalarinin o‘ziga xos xususiyatlarini tadqiq etish, bu jabhalarga doir bilimlarni shakllantirish, saqlash va translyatsiya qilish bilan shug‘ullanuvchi ilmiy faoliyat shaklidir. Qaysiki jamiyatda ijtimoiy fanlarning to‘laqonli shakllanishi va rivojlanishi uchun zamin yaratilsa, o‘sha jamiyatda, birinchidan, ijtimoiy voqelikni ilm-fan pozitsiyasidan o‘rganish, ikkinchidan, jamiyatdagi jarayonlarning mohiyatini o‘z vaqtida va to‘g‘ri uqib olish, uchinchidan, ijtimoiy jarayonlardagi salbiy tendensiyalarni aniqlash, to‘rtinchidan, turli ijtimoiy muammolar sabab va oqibatlarini o‘rganish, beshinchidan, jamiyat kelajagiga doir ilmiy bashoratlarni yaratish, oltinchidan, jamiyat a’zolari dunyoqarashini ijtimoiy manfaatlariga mos ravishda shakllantirib borish imkoni paydo bo‘ladi. Eng muhimi, ijtimoiy fanlar inson shaxsini takomillashtirish, ya’ni uning hayotiy maqsadlarini shakllantirish, bilim, malaka va ko‘nikmalarini rivojlantirish, e’tiqodini qaror toptirish, xulq-atvori va faoliyatini jamiyat manfaatlariga yo‘naltirishning muhim omili bo‘lib kelgan va kelajakda ham shunday bo‘lib qoladi.

Rivojlangan xorij mamlakatlarida ijtimoiy fanlarni o'rganish zamonaviy shart-sharoitlarda samarali hayot kechirish va faoliyat ko'rsatishning muhim omili sanaladi. Shu boisdan bu mamlakatlarda ijtimoiy fanlarni o'qitishning o'ziga xos tizimi shakllangan. Masalan, AQShda bu tizim mutaxassislar tayyorlashga mo'ljallangan ijtimoiy ta'lim, turli ta'lim yo'nalishlari talabalariga ijtimoiy bilimlar berishga moslashtirilgan ta'lim, fuqarolarga ijtimoiy bilimlarni yetkazuvchi o'quv kurslari majmuini o'z ichiga oladi. Masalan, Leyk okrugi Kolleji falsafa, sotsiologiya, ijtimoiy ish, antropologiya, tarix, siyosatshunoslik va psixologiyadan mutaxassislar tayyorlaydi.

“QS World University Ranking by Subject 2015” jahon universitetlari reytingida Garvard universiteti, Kaliforniya universiteti, Viskonsin universiteti ijtimoiy fanlarni o'qitish bo'yicha yetakchilar sifatida qayd etilgan.[1]

Yevropaning qariyb barcha yetakchi oliy ta'lim muassasalari ijtimoiy fanlarni o'qitish tizimida asosiy e'tiborni globallashtirgan dunyoda yuzaga kelayotgan ijtimoiy muammolarni ilm-fan pozitsiyasidan tadqiq qilishga qodir mutaxassislarni tayyorlashga qaratmoqda. Masalan, Germaniyaning yetakchi ta'lim muassasalaridan biri hisoblangan Vitten universitetida falsafa, siyosatshunoslik va iqtisodiyotning turli yo'nalishlari bo'yicha bakalavrlar va magistrlar tayyorlash yo'lga qo'yilgan.[2]

Bundan tashqari Gumbolt nomidagi Berlin universitetida to'rtta falsafa fakulteti faoliyat yuritib kelmoqda.[3] Shuningdek, M.V.Lomonosov nomidagi Moskva davlat universitetining Falsafa fakultetida o'n olti xil falsafaga oid kafedralar va oltita ilmiy tadqiqot markazlari faoliyat olib borishmoqda.[4] Yevropa mamlakatlarida ijtimoiy fanlarni o'qitish borasida, xususan, Berlinda bir necha yillardan buyon “Yevropada gumanitar va ijtimoiy fanlar: yutuqlari va istiqbollari” mavzuida xalqaro simpozium o'tkazish an'anaviy tus olgan.

Keyingi yillarda Osiyoning qator mamlakatlarida ham ijtimoiy fanlarga bo'lgan e'tiborning o'sishi kuzatilmoqda. Masalan, yangi asrda Xitoyda 1977 yildan faoliyat ko'rsatib kelayotgan Ijtimoiy fanlar Akademiyasi mazmunan va tarkiban takomillashtirildi. Mazkur Akademiya endilikda mamlakatdagi barcha ijtimoiy tadqiqotlarni muvofiqlashtirish, ijtimoiy ta'limni takomillashtirish masalalari bilan shug'ullanmoqda. U 5 akademik yo'nalishdan (falsafa, adabiyot va tarix; iqtisodiyot; ijtimoiy va siyosiy tadqiqotlar; xalqaro ta'lim; marksistik tadqiqotlar) tarkib topgan bo'lib, 35 ilmiy tadqiqot instituti va 90 ilmiy-tadqiqot markazlarini o'z ichiga oladi. Bunday qudratli tarkib Xitoyga mamlakatdagi ijtimoiy ta'lim sifatini takomillashtirish va o'z fuqarolari dunyoqarashini ijtimoiy manfaatlarga mutanosib ravishda shakllantirish imkonini berdi.[5]

O'tgan asrning oxiri va yangi asrning boshlarida Yaponiyada ham ijtimoiy fanlar jadal rivojlana boshladi. Jumladan, bu davr yapon sotsiologiyasi uchun

rivojlanish va baynalminallashish davri bo'ldi. Natijada mamlakatdagi ijtimoiy fanlarning yangi ierarxiasini vujudga keltirdi, yoshlarning ijtimoiy fanlarga bo'lgan qiziqishlarini oshirdi.[6] Shu tariqa yapon ijtimoiy fanlari inson shaxsini takomillashtiruvchi qudratli omilga aylandi. Ko'rinib turibdiki, jahonning ijtimoiy taraqqiyotga yuz tutgan barcha mamlakatlarida ijtimoiy fanlarga bo'lgan e'tibor yil sayin yuksalib bormoqda, uning imkoniyatlari, bir tomondan, jamiyat oldida turgan muammolarni tadqiq qilishga, ikkinchi tomondan esa, insonni shaxs sifatida shakllantirishga safarbar qilinmoqda. Bugungi kunda ijtimoiy fanlarni o'qitish masalasida mamlakatimizda qator masalalarni kun tartibiga qo'yish, ularni samarali va tizimli hal qilish zarur bo'ladi.

Jamiyatda sodir bo'layotgan jarayonlarni ilmiy tahlil qilib berish, ijtimoiy taraqqiyot istiqbollari doir bashoratlar tayyorlash, fuqarolar dunyoqarashini insonparvarlik g'oyalari asosida shakllantira borish uchun mamlakatda yetarli darajada faylasuflar, sotsiologlar, siyosatshunoslar faoliyat ko'rsatmog'i darkor. Zero, Prezident Shavkat Mirziyoev ta'biri bilan aytganda: "...ijtimoiy fanlarga e'tibor bermaslik oqibatida dunyoqarashi bir tomonlama shakllangan, o'zidan boshqani o'ylamaydigan, xalq, davlat va jamiyat tushunchalaridan begona bo'lgan va bugungi kunda chet ellarda "Boy berilgan avlod" deya atalayotgan yoshlar avlodi bizda ham vujudga kelmaydimi?".[7]

Ijtimoiy fanlarning o'qitilishiga texnokratik yondashuv natijasida ijtimoiy fanlarning shaxs dunyoqarashi va ma'naviy qiyofasini insonparvarlik g'oyalari asosida shakllantirish borasidagi qudratidan foydalanilmay qolinmoqda. Ijtimoiy fanlarga texnokratik yondashuvning oqibatlari haqida professor Q.Nazarov quyidagicha fikr bildiradi: "Asosan, g'oyaviy ta'limga qaratilgan, ma'naviy kamolot manbai bo'lgan va pirovard natijada, davlat ishlariga moyil, siyosiy yetuk avlodni tarbiyalashga yordam beradigan ijtimoiy fanlarga ham ikkinchi darajali o'quv sohasi sifatida qaraladi. Ularga nisbatan texnokratik yodashuv ustuvor bo'la boshlaydi, bu fanlarning asl tarbiyaviy funksiyasi bir chetga qolib, dars yuklamalari va baholash tizimi texnik fanlar bilan tenglashtiriladi." [8]

Xulosa qiladigan bo'lsak, bugungi kunda ijtimoiy fanlar postmodern jamiyat tendensiyalarining shaxs ma'naviy qiyofasiga salbiy ta'sirini kamaytirishga xizmat qiladigan eng muhim sub'ektiv omil vazifasini o'tamoqda. Shu boisdan ham jahonning barcha rivojlangan mamlakatlarida ularga bo'lgan e'tibor oshmoqda. O'zbekistonda ijtimoiy fanlarni inson shaxsini takomillashtiruvchi qudratli omilga aylantirish uchun ularni o'qitishning uzluksiz tizimini shakllantirish va rivojlantirish, aniq fanlarga xos pedagogik texnologiyalar asosida amalga oshirish tajribasidan voz kechish, ijtimoiy fanlar bo'yicha ilmiy-tadqiqot institutlari va ilmiy-

uslubiy markazlarni ko‘paytirish, mutaxassislar tayyorlash tizimini takomillashtirish zarur bo‘ladi.

Ijtimoiy fanlarni o‘qitishga yangicha yondashuvning umumiy maqsadi rivojlanish uchun eng qulay sharoitlarni yaratishga qodir erkin fikrlaydigan, zamonaviy taraqqiyot tendensiyalaridan xabardor va jamiyat ma’naviy sog‘lomligi va yuksalishi uchun mas’uliyatni zimmasiga oladigan inson shaxsini takomillashtirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Стефанович М. Изучение общественных наук в США // [www. hotcourses.ru](http://www.hotcourses.ru).
2. Магистр философии, политики и экономики // www.masterstudies.com.
3. https://philos.msu.ru/faculty_structure
4. VI Международный симпозиум «Гуманитарные и общественные науки в Европе: достижения и перспективы».
5. Китайская Академия социальных наук // [https:// ru.qwe.wiki](https://ru.qwe.wiki).
6. Митупова С.А. Становление и развитие социологии в Японии: Автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. соц. н.- М., 2006. Ст.-24.
7. Mirziyoev Sh. Yangi O‘zbekiston strategiyasi.- T.:O‘zbekiston, 2021. B-234 b.
8. Nazarov Q. Yoshlarni g‘oyasizlik balosi hurujlaridan asrash - ma’naviy tarbiya ehtiyoji // “Yangilanayotgan O‘zbekistonda ijtimoiy taraqqiyotni jadallashtirishning falsafiy muammolari” mavzusidagi vazirlik miqyosida ilmiy-amaliy anjuman materiallari, Termiz, 2020. B.-315.